

Terreur, lone wolf jihadists, reborn muslims, en hoe de wereld verandert

---

Synopsis: In this critical comment on proposed legislation RNW (febr 2015) the roots of jihadism are discussed, the threats and dangers but also the potential of revolutionary action from any side. It offers a much wider perspective than just seeing it as a negative and isolated phenomenon, as it is rooted in the human psyche of all and deserves a deeper analysis than just labeling it as criminal or psychotic. Unless we look at what the wild and obstinate in ourselves really means and place in the context of progress, creative action and initiative in the mind and in society, we will not be able to deal with it beyond symptomatic measures. The jihad is in all of us, and we have to look at the hero's, mercenaries, martyrs and holy men of the past to better understand what phenomena are at play. It is argued that the measures presently proposed by the Dutch government, like taking away passports and more and more stripping freedom, this following international practice, are mostly repressive and may be counterproductive. Prevention requires more than identifying and locking up potential jihadists. More fundamental changes in the way notably the young people are educated en connected to society may be necessary, like an obligatory social service. The opportunity to use the experience of remorseful returning jihadists, potentially a very effective approach, is lost if jihadists lose their nationality and are refused to come back.

Terrorisme is niet meer iets in verre landen, het is dichtbij, overal en bedreigend, in het nieuws en in je hoofd. Het is de nieuwe volksvijand, de Islam krijgt de schuld, en we groeien naar een innerlijke verdeeldheid in de maatschappij die niet alleen qua geloof, maar ook qua economie en toegang tot vrijheid en zelfverwerkelijking snel naar een dramatische us-them instabiliteit kan groeien. De 'war on terror', in zekere zin veroorzaakt door en gelardeerd met onverantwoorde politieke acties en leugens, is een 'war of terror' geworden, die andere zorgen als milieu en economische crisis in de schaduw stelt. Ooit was het ver weg, maar de strijd kwam dichterbij en is qua organisatieniveau naar steeds kleinere groepen gegaan, naar guerrilla terreur door eenlingen of heel kleine zelfstandig werkende groepen. De Al-Qaeda focus is nu op de individuele Jihad, de brede oorlog wordt heel persoonlijk en individueel gemaakt, 'martyrdom operations' en met succes. In ons land kwamen er aanslagen. De moorden op Van Gogh, Fortuijn, het was wereldnieuws dat iedereen dwong tot keuzes, positie nemen, polarisatie en populisme en sindsdien werd het alleen maar erger en meer. Het is de nieuwe oorlog, die steeds dichterbij komt en allerlei andere bedreigingen in de schaduw stelt, al eisen tsunami's, stormen, verkeersongevallen en ziektes veel meer slachtoffers, is de afhankelijkheid van internet cruciaal aan het worden, rukt de robot en de onvrijwillige werkloosheid op en kunnen dreigende epidemieën zoals Ebola of Vogelgriep ook enorme ontwrichtingen teweegbrengen.

De dreiging van het terrorisme en vooral het 'eenzame wolf' syndroom begint steeds meer onze samenleving in haar greep te krijgen, biedt aanknopingspunten voor nog meer aantasting van burgerlijke vrijheden, en zaait angst en onzekerheid, die zich dan weer makkelijk vertaalt in extreme politieke bewegingen en polarisatie van de samenleving met sterk xenofobe tendenzen. Sinds 9/11, maar eigenlijk al sinds de zelfverbranding van Jan Palach in Praag in 1969 is de Westerse wereld in de ban van het suïcidale terrorisme, van mensen of kleine groepen die uit overtuiging tot radicale daden komen, vanuit extreme standpunten (religieus, links of rechts). Het is duidelijk, dat dergelijke terroristische acties in de breedte ook effect sorteren, de publieke opinie beïnvloeden, zoals de zelfverbranding van Mohammed Bouazizi in Tunesië op 17 december 2010 waarmee de Arabische lente begon, en dus navolging krijgen. Zoals altijd in de geschiedenis worden dergelijke incidenten dan gebruikt om te polariseren, vijandbeelden op te roepen, verdeeldheid te zaaien, vaak met heel andere motieven dan worden voorgewend en ook vaak met het gevolg dat de spiraal van geweldsrechtvaardiging alleen maar wordt versterkt.

Ministers Asscher en Opstelten melden in augustus 2014 de 2^e Kamer in het kader van het 'Actieprogramma integrale aanpak Jihadisme':

'De jihadistische beweging is in alles het tegengestelde van onze democratische rechtsstaat en moet met harde hand worden bestreden. In Nederland is de jihadistische beweging een kleine, maar gevaarlijke extremistische, sekte-achtige groepering die geweld propageert als enig middel om haar doelen te realiseren. Deze beweging presenteert zich als de enige legitieme geloofsvertegenwoordiging voor moslims. Hierdoor ontstaat vertroebeling in de beeldvorming over moslims. Het overgrote deel van de moslims distantieert en verzet zich juist tegen de jihadistische beweging. Zij zijn veelal zelf de eerste slachtoffers.'

Dat is duidelijk, afwijzend, maar ook repressief en laat weinig ruimte, bijvoorbeeld over de vraag hoeveel moslims zich nu eigenlijk distantieëren en waarom ze zelf slachtoffers zijn. De maatregelen die worden genomen en voorgesteld, vaak onder druk van actuele aanslagen en met eerder politieke dan pragmatische redenen, zijn vooral voor de tribune, maar gaan ze ook werken?

De martelaar is altijd een sterk en archetypisch beeld, het appelleert aan de behoefte van het individu z'n minderwaardigheid te upgraden, in te ruilen voor een meerwaardigheids-symbool. In de commercie betekent dat je onderscheiden met de nieuwste en duurste gadgets, in sociale context is dat fascistoïde, in psychologische zin machtsafstand-reductie. Je manifesteren door anders, beter, stoerder, dieper of vager te zijn, een fundamenteel wapen in de strijd om identiteit te verwerven, in de dierenwereld een normaal verschijnsel en bij de mens bijna een tweede natuur die samenhangt met de balans tussen collectief en individu, een balans die in het Westen verschoven is naar het individuele, individuatie, zelfverwerkelijking. Voor een jeugd die in die race niet mee kan is er dan traditioneel de keus in het quasi-collectieve te vluchten, in subculturen, cults, bendes, waar je de meerwaardigheid meent te vinden, je in ieder geval tegenover de buitenwereld en je oude referentieveld kunt manifesteren als anders, bijzonder, belangrijk. Er is altijd sprake van aansluiten bij een nieuw collectief, een nieuw kader, een nieuwe overtuiging, en daar moet je offers voor brengen, anders heeft het geen waarde, is het te makkelijk. Het is de aloude aanpak van de 'Cognitieve Dissonantie', altijd al het domein van de kerken die

een uitweg bieden uit dilemma's die ze zelf schiepen. Maar het fenomeen is overal te herkennen, in de commercie is Apple een goed voorbeeld, je moet diep in de beurs tasten om deel te zijn van de elite, die zich kan laten voorstaan op superieure technologie en daarmee zelf superieur is of zich voelt. Dat is niet meer feitelijk, dat is een overtuiging die je onderbouwt met een eigen waarheid.

Wie Jihadi's wil begrijpen moet kijken naar de processen om ons heen en de innerlijke processen in ieders geest. Waarom gingen mensen naar de Missie, op kruistocht, bij het leger, naar de Spaanse internationale brigades, werden ze Provo, Osho Sanyassin of Hell's Angel. Demonstreren met 'Je suis Charlie' komt voort uit dezelfde motieven om je anders, bijzonder maar wel achter een collectieve banier je te manifesteren. Nu is dat niet fout of afkeurenswaardig, het is een fundamenteel mechanisme, het is de basis voor verandering, vooruitgang, causation, de manifestatie van vrije wil, het is het zwarte paard in Plato's Phaedrus dat wild, creatief en ondernemend is. Wanneer de resultaten van dat anders zijn, afwijkend of creatief denken tot nuttige resultaten leiden, wanneer de wetenschap in haar heilige oorlog der vooruitgang successen boekt, krijgt men de Nobelprijs. Is dat zo verschillend van de standbeelden en verering voor de terroristische zelfmoordenaars in hun kringen? Is het psychologisch profiel van de grote uitvinders, onderzoekers en kunstenaars werkelijk zo anders dan van een guerillastrijder als Che Guevara of Osama Bin Laden? De pogingen om neurologische of gedragspsychologische profielen en tripwires te vinden voor die gevaarlijke avonturiers en terroristen zouden, afgezien van de a priori filters qua ras en geloofsachtergrond, net zo goed moeten helpen om de talenten op ander gebied te identificeren. Iedere onderwijzer weet dat de lastigste leerlingen uiteindelijk het meeste potentieel hebben, het hele doel en model van de wetenschap is in essentie een systeem om het talent uit de massa te filteren, jammer voor de middelmatigen maar vooruitgang komt van de enkeling. Niet van de slimste, niet van de braafste, maar van hen die out-of-the-box denken en hun intuïtie volgen, maar wel het haalbare in de gaten houden.

De fundamentele kwesties en vragen over vooruitgang, het primaat van het rationalisme, causaliteit en ethiek worden in de hele discussie over terrorisme uit de weg gegaan. Dat vooruitgang en individualisme samenhangen, dat vrijheid geen wisselgeld is maar nodig om de mens z'n vrije wil te laten realiseren, vertrouwen in zichzelf en dus de ander te ontwikkelen en daarmee hier (en in het hiernamaals zal de gelovige stellen) gelukkig te worden, wie hoor je daarover. Ach als we euro en het consumentisme maar hoog houden, dan ruilen we toch gewoon iedere keer wat meer vrijheid, nu dan van moslims in algemene termen, maar in! Het gaat om harde maatregelen, de effectiviteit van maatregelen, het isoleren van de (mogelijke) jihadisten en aanslagplegers, om het winnen van wat velen al als een oorlog zien. Dat vrijheid en veiligheid in dit geval voor beide partijen een uitgangspunt zijn, en dat beide partijen dat eerder als polen op een as dan als twee verschillende assen in de menselijke psyche zien is opvallend. Het recht op privacy en de onaantastbare integriteit van het individu, zijn denken, lijf en goed, als fundamenteel principe toch al zo onder druk door de transparantie van het in essentie entropische cyberspace en de moderne techniek, worden opgeofferd, ontkend, wettelijk ontkracht en belachelijk gemaakt; als je niets te verbergen hebt etc. Onschuld bestaat niet meer, maar moet bewezen worden, gedachten zijn strafbaar, alleen al plannen maken is strafbaar, mensenrechten voor beide partijen wisselgeld, collateral damage in een strijd voor hogere (?) doelen .

De hele kwestie van de jihad is net zo goed een uitdaging voor het Westerse rechtsdenken (zowel het Romeins/Rijnlandse model van à priori moreel gedrag als het Angelsaksische model van per overeenkomst afdekken van alle bedenkbare risico's) als voor de Islam. De vragen van goed en kwaad, van kiezen tussen collectieve belangen en individuele vrijheid spelen voor beide. In wezen strijden veel jihadi's voor hun recht om zelf, individueel, te mogen of zelfs te moeten denken (binnen een sterk collectief en tribaal denkende Ummah) en vinden een (in wezen individuele en liberale) Westerse gemeenschap tegenover zich, zich vooral de collectieve veiligheid zegt te verdedigen.

De filosofie van de terrorist is niet die van de crimineel, er is sprake van een overtuiging, van moreel besef, van opkomen voor waar je in gelooft, deugden die traditioneel als goed en waardevol worden gezien. Onze geschiedenis is vol met dergelijke mensen, die afhankelijk van het succes van hun strijd, als helden of heiligen, danwel als boeven, kettters of en opstandelingen zijn opgetekend. De argumenten van Al Qaeda en de Islamitische imams die de salafistische en wahabistische beginselen uitdragen zijn op zich krachtig, gedegen en richten zich tegen wat zij zien als misstanden in de Westerse maatschappij en in landen die zich daar aan confirmeren. Men houdt zich aan een specifieke interpretatie van de Koran en Hadith, maar niet zonder interne discussie. Er zijn heel fundamentele tegenstellingen over bijvoorbeeld het niet mogen doden van moslims en discussies over hoe 9/11 meer slachtoffers in de moslim-wereld heeft veroorzaakt en daarom moet worden afgewezen als rechtvaardige actie. We zien in de leringen vaak dezelfde argumenten en een vergelijkbare verdraaiing van de feiten als wat in het verleden als motivatie van kruistochten, kolonialisme en de meeste oorlogen is aangevoerd. De jihad is een strijd tegen het kwaad (overigens ook in jezelf, dat noemt men de grote jihad), en het feit dat die strijd deels gaat tegen afwijkende visies op het eigen geloof, onderstreept dat. Vechten tegen de shia (en daarmee tegen de magische tak van het eigen geloof, vergelijkbaar met de strijd van de Reformatie tegen het Katholicisme) en de ontaarding in eigen gelederen (Saudi-Arabië) is net zo hard, rechtlijnig en gewelddadig.

Er is de neiging de terrorist te zien als iemand die zich totaal conformeert aan het wereldbeeld van anderen en hun manipulatie, maar dan blijkt dat bijvoorbeeld de Islam interpretatie van de nieuwe martelaren (want zo zien ze zichzelf) veel dieper geworteld is, veel individueler beleefd wordt en vaak veel mystieker is dan wat de Moskee en de gesocialiseerde Islam predikt. De mystieke inclinatie en persoonlijke beleving, die eigenlijk veel meer past bij het meer magisch en individueel georiënteerde Shia en de Sufi traditie dan bij de Soennitische Islam manifesteert zich soms duidelijk. Natuurlijk zijn er brave volgers en slaafse helpers, maar juist in nieuwe lone wolf en lone wolfpack terroristen is vaak een diep doordachte en doorvoelde intensiteit. Voor de Westerse materialist en atheïst onbegrijpelijk, maar in een dergelijke staat neemt bijvoorbeeld het geloof in wonderen, in de macht van het individu om bergen te verzetten, in de magische potentie van de individuele keuze, enorm toe. Dat kunnen we afdoen als zelf-illusie en waan, maar zijn de tradities van het boek (Joods, Islam, Christelijk) niet vol van mystici, heiligen, wonderen en profeten?

Reborn en newborn Muslims

De Islam biedt een vrij rechtlijnig kader voor wereldverbeteraars, het is een kapstok waar je makkelijk je frustraties over de wereld, Amerika, je school, je ouders of je eigen zelf aan kunt ophangen. Dat kun je doen als je wilt afkeren van het oude en je tot bekering komt (newborn) of als je vanuit een sluimerende geloofsbeleving een innerlijke doorbraak beleeft, een hergeboorten in een nieuw geloven (reborn). Hoewel men dat soms als terugkeer naar de orthodoxie bestempeld, is het vaker een eigen, zelfontwikkelde en zelfstandige visie op het geloof, niet noodzakelijk orthodox. Omdat de Islam geen diepe theologie kent, maar met praktische voorschriften de mens op het 'goede, menselijke' pad wil brengen met een vrij eenvoudige set regels (de 5 zuilen) is dat aantrekkelijker dan de overcomplexe theologie van het Christendom, de mystieke boodschap van de Advaita. Het reformatorisch denken, waarin Mohammed veel lijkt op Luther of Gautama Boeddha, met ook een anti-magische reactie op uit z'n voegen barstende magische religies, is koel en helder, verstandelijk en praktisch. Zoals alle religies wijst het op de noodzaak het ego te verliezen, de strijd tegen de verleiding door het materiële met alle kracht te voeren en de gehoorzaamheid aan het allerhoogste tot ideaal te maken. De Islam is geen religie van compromissen en wie aansporingen wil vinden voor geweld tegen afvalligen, ongelovigen en overtreders kan allerlei soera's en teksten vinden die dat 'bewijzen'. Zeker in de hadith, verhalen en teksten uit de tijd dat de Islam zich met geweld een plaats moest bevechten, is daar genoeg over te vinden. Pas op een dieper niveau wordt duidelijk, dat de grote jihad niet die in de buitenwereld, maar in de binnenwereld plaats vindt, maar voor die verdieping is tijd en rust nodig, ervaring en wijsheid zoals die bijvoorbeeld in het sufisme tot ontwikkeling kwamen. Dat sufisme is echter ook dicht bij een mystieke connectie met de andere wereld gekomen, met dansen, rituelen en praktijken, die dan weer door de anti-magische soenni's worden afgekeurd.

Net zoals in de christelijke wereld het fenomeen van de 'Reborn Christian' bestaat, mensen die een nieuwe en inspirerende connectie maken met een persoonlijke redder (Christus), lijkt het fenomeen van de westerse jihadist daar wel wat op. Hij of zij gaat helemaal op in het geloof, zoekt en vindt de meest radicale standpunten. De meest fanatieke jihadisten zijn vaak late bekeerlingen, niet eens altijd als moslim opgevoed, maar juist mensen die het licht hebben gezien, een persoonlijke ervaring hadden die hen op een ander spoor zetten en een persoonlijke ethiek deed ontwikkelen. Ze zijn, hoewel ze dat zelf zullen ontkennen, op een mystieke koers gegaan, waarbij de enige waarheid de innerlijk beleefde waarheid is, waar geen rationele argumenten tegen gewassen zijn. Daar willen ze voor strijden, en er is niets dat ze tegenhoudt tot het martelaarschap toe, net zoals in 1600 Giordano Bruno in Rome zich liet verbranden.

De studie van de psychologie van dergelijke 'reborn' mensen (uit alle tijden en alle religies) moet overeenkomsten aan het licht brengen, die ook gebruikt kunnen worden bij preventie en identificatie. Hen zien als criminelen, producten van maatschappelijke achterstelling, psychotische types en speuren naar afwijkingen in gedrag en emoties alsof het gaat om geesteszieken lijkt niet de meest aangewezen weg, maar er zijn wel degelijk kenmerken te vinden die hen anders doen zijn dan de gemiddelde massa. Met name de leiders of potentiële leiders die vaak een enneagram type 8 gedrag en dus ook lichaamsbouw en reactiepatroon hebben, zijn te herkennen, ook binnen de groep en een ander type (6) komt relatief veel voor. Maar daarvoor is wel nodig dat de puur symptomatische aanpak van de reguliere psychiatrie en DSM-kwalificaties wordt aangevuld met veel bredere psychologische inzichten en studie

van soortgelijk gedrag in oudere culturen, zoals van de Japanse rōnin, ridders zonder land die hun eigen eer en moraal hadden. Ironisch genoeg is het gedrag dat we veroordelen in de Jihadist vaak precies wat in de historie tot grote omwentelingen heeft geleid en we in de wetenschap en bedrijfsleven juist zoeken.

Individu in collectief kader

Steeds vaker worden we nu geconfronteerd met min of meer individuele acties van mensen, die naar extreme machtsmiddelen grijpen om hun overtuigingen kracht bij te zetten en de moderne techniek geeft ze krachtige middelen, bommen, Kalashnikovs, cyberwar, met vuile atoomwapens in zicht en een globale mediacultuur die als multiplier werkt. Zelfverbrandingen, zelfmoordacties, aanslagen, kapingen, het is een epidemie aan het worden en de overheden staan vrijwel machteloos.

De golf zelfmoordacties, die de Arabische wereld al jaren in haar greep houdt begint nu over te slaan naar Westerse landen en half-Westerse daders. Het komt dichterbij, al is dat vooral een kwestie van perspectief want het fenomeen is zo oud als de mensheid. Het is ook niet specifiek over de jihadi's van heden, de mechanismen zijn algemeen menselijk en hebben te maken met de fundamentele vragen waar de individuele mens en de samenleving mee te maken hebben.

Individueel versus collectief belang, leven en dood, verandering, causation, vrije wil, verandering, geloof in het andere, de problematiek van dit soort gedrag en geweld is niet los te zien van de existentiële filosofische vraagstukken en vraagt inzicht in vrijwel alle takken van wetenschap, kunst en de 'secret arts'. De terrorist zien als een geïsoleerd fenomeen is kortzichtig. Het profiel van de change-agent, het individu dat verschil maakt of probeert te maken, zit in ieder van ons en kan zich gegeven de omstandigheden meer of minder manifesteren. Waren Richard Leeuwenhart, Leonardo da Vinci, Giordano Bruno, Churchill, Einstein of Truman werkelijk anders dan Osama Bin Laden. Zijn de technieken die worden gebruikt om zelfmoordkandidaten te vinden, te prepareren en in te zetten zo verschillend van hoe moderne sporters worden getraind, hoe militaire operaties door de hele historie heen werden begeleid met parades, ritueel, drugs en hersenspoelende en bewustzijnsvernauwende technieken? Gebruikten de kerken echt andere methoden om aanhang te verwerven of missionarissen te rekruteren, hoeveel heiligen in de Katholieke Canon werden door de tegenpartij als terroristen gezien?

Als er één les valt te leren uit de geweldsdreiging die men nu met repressief beleid, aantasting van de vrijheid en [privacy](#) zonder veel succes probeert te pareren is dat het tijd is voor een zeer brede heroriëntatie. De paar eeuwen recente rationalistische wetenschap schieten hier tekort, hier komen gebieden en effecten tezamen die uitstijgen boven wat de gedragswetenschappers, neurologen, politici, criminologen, fysici en filosofen van vandaag kunnen bevatten. Dat wil niet zeggen dat er niet op gestudeerd kan worden, maar wel dat er boven het multidisciplinaire ook een extradimensionale component toegelaten moet worden. In simpele termen, een nieuwe brug tussen de werelden, een synthese tussen ratio en geloof. Naast de psychologie en de sociologie (en hun weerslag in de materiële wereld) ook het verband met de andere (onzichtbare, spirituele) wereld serieus nemen. Zelfs wie aan het

bestaan daarvan twijfelt kan ontkennen dat juist bij dit probleemgebied in ieder geval de daders sterk beïnvloed zijn door hun geloof in een 'andere wereld'. De rationele argumentatie van het Westen schiet eenvoudig tekort om daders die geloven in de magische effecten van hun acties, bidden en geloven te pareren. Misschien is het goed om ons te herinneren dat de Katholieke Inquisitie begon met de visie van Dominic Guzman dat optreden tegen de 'heilige' en perfecte Katharen alleen mogelijk was door nog heiliger, nog zuiverder te leven. De wedloop in het verbuigen van principes en argumenten die zowel bij de jihadisten en hun inspirators als bij de verdedigers (de Westerse autoriteiten) te constateren valt gaat geen oplossing brengen. Irak nog eens laten omspitten, Syrië tot massagraf laten platvechten, hoe gaan we dit komende generaties uitleggen?

Om te beginnen is dus respect voor de 'andere wereld' die niet alleen jihadisten, moslims en gelovigen van overal inspireert nodig. Als we accepteren, dat het evenwicht in de kosmos een bredere basis heeft dan de tijdruimte van de wetenschap en het materialisme, dan krijgt de jihadist een extra dimensie. Een dimensie, die je niet af kunt nemen door isolatie, gevangnissen, onmenselijke behandeling zoals in Guantanamo, Abu-Graibh, en blijkbaar steeds meer ook in ons land, want de geest die zich deugdzaam acht, is niet te breken zonder gevolgen (woede, nog meer terrorisme, zelfmoord). Zijn de leiders van IS geen ex-gevangenen? Hebben de daders van recente aanslagen in Parijs hun opleiding niet genoten in de Al Qaeda universiteiten, zoals men gevangnissen noemt. Niet alleen omdat ze met elkaar konden praten, maar omdat de omstandigheden hen wel tot verzet moesten dwingen. Onradicalisering is een langdurig en bijna mystiek proces, dat kunnen we van Robbeneiland en Nelson Mandela leren, waarschijnlijk op basis van groepsprocessen en omstandigheden, die in ieder geval in de recente aanpak met isolatie in concentratie niet echt herkenbaar zijn. Wil je mensen qua overtuiging op een ander spoor zetten, dan zijn daar misschien methodes voor, die onderzoek en waardering verdienen en niet of niet helemaal passen in wat men nu voorstaat. Zou bijvoorbeeld de aanpak van een seminarie met studie, zelfstudie en de toch blijkbaar noodzakelijke afzondering niet beter werken, de jihadisten de kans geven tot verdieping van hun weten en tot wijsheid te komen en zich te ontwikkelen tot werkelijke leiders. Veel van de radicale moslim-imams blijken na enige tijd vanzelf minder radicaal te worden, zonder dat we ze hebben opgesloten of tot staatloze delinquenten hebben bestempeld.

Om de offerbereide bomdrager te begrijpen is daarom het serieus bestuderen van de kloosterlijke, de initiatierituele en sjamanistische tradities en de technieken van oervolken voor wie strijd tegen de ander, zichzelf, de natuur, de tovenaars, demonen en Goden van de vijand of de prooi geen National Geographic film is maar harde werkelijkheid misschien veel belangrijker dan MRI-scans en Big Data/Dragnet analyse technieken bij elkaar brengen ervan in zogenaamd integrale wetenschappelijke aanpak. Dat wat we in hele brede zin het magische kunnen noemen (en religie dan zien als een gerationaliseerde en gesocialiseerde vorm van magie) dringt zich via het fenomeen van de Jihadische zelfmoordacties aan ons op, dat ontkennen of terug proberen te brengen tot chemisch-elektrische pulsjes en materialistische maatregelen is blindemannetje spelen.

De wetenschappelijke literatuur en onderzoeken in dit verband is uitermate beperkt, bijna simplistisch en verkokerd, in ieder geval dat wat openbaar is. Het is mogelijk dat op enig ander niveau en buiten het oog van 'normale' wetenschap hier wel veel kennis over bestaat, we mogen aannemen dat met name de Israëliëse ervaringen met zelfmoordacties, maar mogelijk ook de geheime experimenten van de USA en

de voormalige USSR wel nuttige inzichten hebben opgeleverd. Daar is wel wat van bekend, zoals wat in de VS is geprobeerd met psychedelische middelen, de experimenten in Vietnam en de martelpraktijken. Echt structureel onderzoek naar de 'magische' kwaliteiten van de psycho-actieve stoffen gebruikt in allerlei culturen of ontwikkeld door mensen zoals Alexander Shulgin is in ieder geval nooit uitgelekt, laat staan in connectie met rituele technieken. Dat ze bij het prepareren van acties wel gebruikt worden is wel duidelijk, als Olympische sport-trainers gebruik maken van de zelfbeeld- en visualisatie-technieken van Oosterse monniken met aantoonbaar resultaat is het naïef om te denken dat Al-Qaeda, maar ook covert operaties van allerlei diensten en organisaties daar geen gebruik van maken. Zouden Koranscholen in Pakistan bijvoorbeeld, met eeuwenlange ervaring in indoctrinatie van de Talib (de studenten) op alle niveau's en in een cultuur waar siddhi's (bijzondere krachten zoals van Indiase baba's) welbekend zijn. Zelfs waar de soennitische Islam mordicus tegen alle vormen van magie strijdt (de basis van de strijd tegen de shia) is dat niet gebaseerd op ontkenning van de magie, maar op angst ervoor.

Het inzicht in gedrag, motoriek, fysieke kenmerken en dergelijke die te gebruiken zijn voor identificatie van daders op missie is zonder twijfel groot, is vastgelegd in protocollen, vertaald in Big Data analyse technieken van visuele en andere data en kan helpen lopende aanslagen te frustreren of af te breken. Via real-time profiling technieken en analyse van videobeelden probeert men van alles voor het identificeren van mogelijk gevaarlijke individuen op zelfmoord-pad, maar dat is vrij laat in het proces en meestal zo vlak voor een aanslag dat ingrijpen te laat of moeilijk is. Alles en iedereen constant monitoren is wel een trend, maar (nog) niet dekkend. Het is een soort wapenwedloop, en de ervaring met cyber-attackers (hackers) leert dat daar geen eind aan komt. Zelfs wanneer iedereen via een onderhuidse chip totaal gevolgd kan worden dan zullen er altijd weer uitwegen en achterdeuren gevonden worden. Als er al lijstjes zijn met indicatoren om daders op missie te identificeren, qua kleding, lege neergeslagen ogen, prevelende in zichzelf gekeerde houding, vastgeklemde handen etc. etc. (ieder derde conspiracy detectiveboek geeft die lijstjes en veiligheidsdiensten kennen ze) dan moet een dader organisatie wel erg dom zijn om daar niks mee te doen. Het is allemaal zo obvious. Iemand in een djellaba met een koffertje die in zichzelf zit te prevelen en opzichtig geen contact maakt kan waarschijnlijk niet van Amsterdam naar Rotterdam reizen zonder dat iemand om niks alarm slaat.

Waar georganiseerd en in groepsverband communicerend terrorisme met moderne middelen nog enigszins te traceren en te identificeren is, valt er tegen slimme enkelingen die amok maken weinig te doen in de zin van vroegtijdig opsporen en preventie. Analyse van de daders van aanslagen in het verleden leveren niet veel op, behalve wat algemene classificaties en het inzicht, dat het meestal gaat om loners met slechte ervaringen. Kwalificaties als makkelijk beïnvloedbaar, minder intelligent, meer dan normaal psychologisch instabiel en losers doen het goed in de media en de politieke beeldvorming, maar vinden weinig grond in de realiteit. Het beeld, dat de feitelijke daders een soort gehersenspoelde marionetten zijn van slimme 'handlers' valt misschien nog te verkopen voor de massale golf aanslagen in Irak en Israel, maar gaat nauwelijks op voor wat we nu in het Westen zien met acties van Lone Wolf en Wolf Pack terroristen. Niks geen domme robots, maar gemotiveerde, geïnspireerde mensen die besloten hebben iets te doen aan wat zij zien als een verderfelijke wereld of cultuur. Mensen die, in ieder geval in hun eigen cultuur, appelleren aan de gevoelens van onmacht daar, aan de behoefte tot identificatie, die rolmodellen willen zijn, helden, martelaars, verering verwerven. Het hangt allemaal af van je perspectief,

was Che Guevara een held of een misdadige onruststoker, en Jezus, of Julius Caesar of Willem van Oranje? Het respecteren van de kwaliteit en de morele integriteit van de terrorist, zelfs al eist het collectieve belang isolatie en straf, is een beter uitgangspunt dan ze te zien als uitschot en uit te roeien onmenselijke. Alleen vanuit die benadering is er enige hoop op een overtuigingsbeïnvloeding en mogelijke toenadering en begrip; inkeer is mogelijk te ambitieus, ont-radicalisering misschien haalbaar. Gezien de kosten verbonden met het levenslang isoleren van dit soort mensen (en hun omgeving), maar ook het potentieel als het zou lukken hun daadkracht en emotionele resolve in een andere richting te sturen verdient dit meer dan overweging. Beperk ze niet qua innerlijke ontwikkeling, maar stimuleer ze, experimenteer met alternatieven, geef ze LSD, computers, ruimte voor bewustzijnsexperimenten, ze zien als talent kan beter werken dan ze ergens in een moderne kerker, Robbeneiland of Guantanamo Bay inrichting laten rotten. Ze isoleren is nodig, ongetwijfeld, maar alleen al het kostenplaatje daarvan dwingt tot het exploreren van de manier waarop. 1000 ex-Jihadisten 20 jaar vastzetten kost een paar miljard of meer, in Frankrijk praat men nu al over 3000 te volgen individuen.

Dit pleidooi voor een multidimensionale benadering van terrorisme, dus inclusief het serieus nemen van de magische dimensie, ontkent niet de wetenschap. Natuurlijk moeten we de recente ervaring van dit fenomeen, de golf zelfmoordacties en de Islamitische Jihad proberen te plaatsen in een psychologisch kader, kijken naar de psychosociale wortels, neurologische syndromen, een plek te geven in DSM-V (of VI?) en te relateren aan PTSD, internet invloeden, Al Qaeda, etc. Daar zijn allerlei clubs en centra mee bezig. Hun rapporten en onderzoeken, voor zover die bekend zijn en het is begrijpelijk dat sommige resultaten niet bekend gemaakt worden, leveren echter niet veel meer op dan dat vage aanwijzingen dat zowel psychologische onbalans als eerdere negatieve ervaringen een rol spelen, maar dat er geen sluitend profiel te geven is van een lone wolf, een lone wolf pack en zelfs niet van de bredere groep Jihadisten. Eigenlijk staat men machteloos, zelfs al offert men gaandeweg allerlei rechten zoals privacy op om maar daders en potentiële daders te identificeren en uit te schakelen. Hoe meer men samenwerkt en communiceert, hoe makkelijker ze te identificeren zijn, is daarbij het idee maar dat is een tweesnijdend zwaard want moderne middelen, internet, twitter, encryptie (versleuteling) en cyberwar in brede zin worden net zo goed en effectief gebruikt in de indoctrinatie, command and control loops en aanslagen van de terroristische groeperingen.

Het is te naïef om te denken dat hier eenvoudige oplossingen voor zijn, dat meer personeel, meer geld, meer vervolgingsvrijheid hier gaat werken. De gebruikelijke aanpak, zoals ontkennen, ridiculiseren, zwartmaken van een groep, repressie, interneren, en zelfs oorlogen en militaire acties hebben in ieder geval de groei van het fenomeen niet weten te beperken. Zelfs is te verdedigen dat al die acties de motivatie van de wederstrevende bewegingen alleen maar groter hebben gemaakt.

Misschien is het goed om wat nu gebeurt eens te relativiseren, even uitstijgen van de waan van de aanslagen en de dreiging van het IS kalifaat en Al Qaeda, de historie is vol met lessen op dit gebied. Jihads, wanneer we ze zien als brede door overtuiging geschraagde bewegingen zijn er altijd geweest. De kruistochten waren een Katholieke Jihad en het lijkt vergezocht, maar Bernard van Clairvaux en paus Urbanus II waren de Osama's van hun tijd. Maar ook in onze tijd waren er strijdbare initiatieven, de Spaanse burgeroorlog tegen Franco trok ook uit ons land veel strijders, wat gebeurde daarmee na hun terugkomst? Che Guevara was een exponent van een bevrijdings-beweging, en de dekolonisatietijd was

vol met vaak gewelddadige opstanden en volksbewegingen, met doelen die niet eens zoveel afwijken van wat Al Qaeda nu voorgeeft te preken. Het bevorderen van de Ummah (de geloofsgemeenschap), bevrijding van onrechtvaardige heersers en Westerse overheersing, een revolutie die niet gaat om materiële zaken maar om waardigheid en om offeren en geven om recht en geloof te vestigen. Dat Al Qaeda daarbij in eerste instantie geweld als enige weg naar omverwerping zag is na de Arabische lente wat afgezwakt, een brede volksbeweging accepteert men nu ook als pad naar het stichten van een kalifaat. En is het, gezien de rol van het Westerse materialisme en Amerikaanse neo-imperialisme en onverantwoorde wraakoorlogen dan zo vreemd, dat velen zich aansluiten bij een nieuw ideaal, waarbij een minderheid dat ook met wapens wil bevechten. In hoeverre wijkt de hippie-beweging van de zestiger jaren, de India-trek van jongeren, Anti-Vietnam, RAF, de Osho beweging, Provo en het milieu-activisme met Greenpeace eigenlijk af van IS? Altijd zijn er maatschappelijke misstanden, persoonlijke ervaringen en frustraties die de voedingsbodems vormen, zijn er activistische minderheden die geweld en media op allerlei manieren weten te gebruiken en worden er overtuigingen gevormd, gemanipuleerd en tot hoogste ideaal verheven.

Willen we dus het Jihadisme begrijpen, dan hoeven we niet ver te kijken, dan hebben we in de Geuzen, in de Provo's, de krakers en de milieu-activisten, en zelfs in de populistische xonofoben genoeg materiaal. Maar dan zullen we wel afstand moeten nemen van de beperkte visie van rationele causaliteit, want al die Jihad-achtige, revolutionaire bewegingen gaan uit van waarden, idealen, geloof en een visie die daar bovenuit stijgt, zeker in de ogen van de aanhangers. Het erkennen van de 'andere wereld' hier gebruikt als containerbegrip om geloof, magie, profetie, bewuste natuurkrachten, goden en duivels aan te duiden, is een essentiële stap. De discussie of die andere wereld bestaat is niet relevant, want blijkbaar gelooft een meerderheid van de mensheid dat en laat zich daardoor leiden. Respect voor hun 'geloof' en daaruit volgende waarden en normen is al het minste wat ze mogen verwachten, zelfs al denken we misschien dat hun waarden mogelijk meer een verzet tegen en afwijzen van het Westers materialisme en fascinatie met sex, alcohol, geld, macht en drugs inhouden dan een Godegeven ethiek.

Een beter inzicht in hoe protest- en verzetsbewegingen ontstaan, groeien en al dan niet succes hebben is bij het omgaan met de Jihad van meer belang dan allerlei analyses over hoe Al Qaeda opereert en zoeken naar de trip-wires (de weggevers qua gedrag, profiel of communicatie) waar nu zo naar gezocht wordt. Daarbij mogen onconventionele methodes en inzichten niet geweerd worden, we leren steeds meer dat ook vandaag nog politieke verhoudingen in 'andere culturen' beïnvloed worden door noties als hekserij, shamanen, demonen en acties als gebed en meditatie. Zou een wereld, waarin honderden en misschien zelfs miljarden miljoenen dagelijks bidden, toch in wezen een magische actie, daardoor niet beïnvloed worden? De wetenschap ontkent dat, maar er zijn gereede twijfels aan dat starre materialisme die voortvloeien uit experiment en onder meer quantum mechanische modellen, dus waarom daar niet naar kijken?

De Islam en veel oudere tradities zijn gebaseerd op psychologische en misschien ook psychische en andere wereld inzichten die wij misschien afdoen als bijgeloof of primitief, maar die al heel lang bestaan en effectiever zijn dan we denken. Moderne media, internet, de commercie en de politiek werken met mechanismen als cognitieve dissonantie, hypnose, onderbewuste beïnvloeding, maar vergeleken met hoe religies dat aanpakken zijn we nieuwkomers op dit gebied. In de medische wereld leren we steeds

meer over hoe effectief de geest kan zijn, placebo experimenten maken duidelijk dat mind over matter vaak heel goed werkt.

Als we kijken hoe en waarom allerlei bewegingen zijn ontstaan, dan zijn er altijd materiële redenen, maar die volgen een emotioneel pad, en daarbij spelen fenomenen als group-mind, het aanvoelen van toekomstige ontwikkelingen en daarop anticiperen (het profetisch gevoel of intuïtief weten) een rol. In een wereld waar de dreiging van global warming, wereldwijde polarisatie (de [Piketty-dreiging](#) van een verdwijnende middenklasse en centrifugale inkomensverdeling speelt nog veel meer in opkomende markten en corrupte landen) en moreel verval

zo duidelijk is, kan men het niemand kwalijk nemen te zoeken naar andere oplossingen en terug te grijpen op traditionele zekerheden, in soms uitvergrootte vorm.

Onderzoek naar de mechanismes van verzet en opstandigheid in onze psyche, ook de gevolgen in sociaal verband, voor [innovatie](#) en vooruitgang is relatief beperkt gebleven. Het zich verweren tegen de status-quo is overgelaten aan het strafrecht en repressieve onderdrukking van die neigingen, de oude inzichten van Plato in de [Phaedrus](#) (de twee paarden die de psyche moet aansturen, een wild, creatief paard en een braaf, tam, volzaam paard) zijn vergeten, we ruilen vrijheid af tegen veiligheid en zien niet dat beide een eigen rol vervullen en elkaar aanvullen.

De Jihad is een verzetsbeweging, in ieder geval in de ogen van de meeste moslims. Die keuren de methodiek misschien af, maar niet de achterliggende waarden. Verzet vindt z'n basis in gebrek aan respect. Als we vervolgens zien, dat bepaalde ontwikkelingen samenhangen met demografische en economische ontwikkelingen en dat door de oorlogen in het Midden-Oosten en de afhankelijkheid van met name olie en olierijken heel groot is dan is er onderhuids misschien veel meer steun voor een nieuw kalifaat dan het Westen denkt. De Islamitische wereld hier en in het Midden-Oosten telt veel jongeren, die zich gediscrimineerd voelen, minder kansen hebben, economisch achterlopen en geen uitzicht op verbetering zien, kun je hen kwalijk nemen dat ze achter een idealistische vlag gaan lopen?

De haat tegen het Westen en dan met name Amerika is aangewakkerd door onmatig ingrijpen en wordt door Al Qaeda slim gebruikt om niet alleen enkelingen en strijders te mobiliseren, maar stilzwijgend bredere steun op te bouwen. Onderzoek onder Nederlandse moslim jongeren geeft ook wel aan, dat die steun breder is dan we rationeel aannemen. Wij zien misschien een Sharia staat en rechtsvorm als primitief, maar dat is een kwestie van perspectief, in zo'n staat zijn vrijheid en veiligheid in hun ogen beter gewaarborgd tegen de bedreigingen van het Westerse materialisme en de opgelegde of als afgedwongen ervaren mensenrechten. Welke ethiek kan nog bewondering afdwingen, de Westerse is zo zacht als het zelfbelang. Als topmensen van de CIA en de NSA, zoals generaal Michael Hayden in mei 2014 (source; Veterans Today), in een debat openlijk toegeven dat de VS metadata (gegevens geëxtrapoleerd uit allerlei bestanden) gebruiken om door computersystemen te laten bepalen wie

gedood wordt, onder meer door het inzetten van automatische drones, waar is dan de moraal? Als je de effecten daarvan, ook gezien de onschuldigen die daarbij als collateral damage worden opgeofferd, om je heen ervaart zoals mensen in Irak, Syrië en Afghanistan, dan is verzet begrijpelijk. Volgens de Amerikaanse Freedom Act is de NSA gerechtigd de meest geniepige middelen in te zetten tegen niet-Amerikaanse staatsburgers. Het is werkelijk de vraag in hoeverre de VS nog moreel gezag hebben bij de Europese burgers, elders is de wereld is dat langzamerhand wel verdampt?

Hoe wil je als voorbeeld gelden, als de eigen daden zo afwijken van het beleden ideaal?

*It's the lone-wolf strategy that I think we have to pay attention to as the main threat to this country.
Leon Panetta, CIA Director, February 2010*

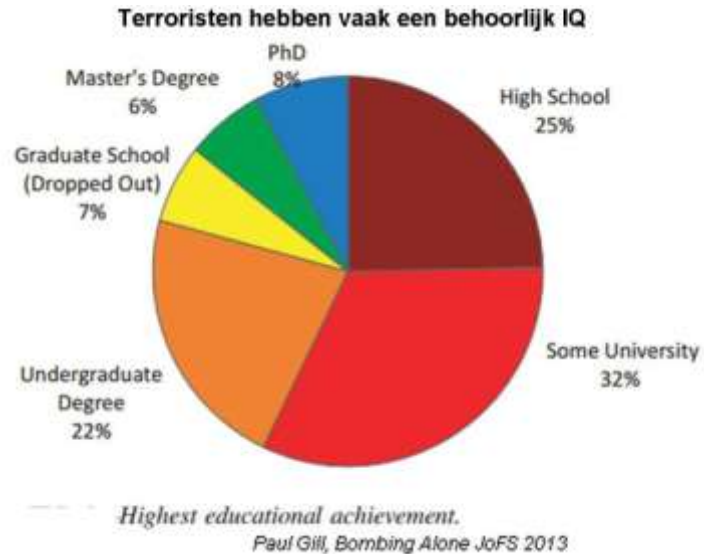
Lone wolf fighter en wolf packs

Mensen classificeren is altijd problematisch, maar deze termen zijn wel erg stigmatiserend en tegenwoordig toegespitst op Islamitische aanslagplegers die dus wel deel uitmaken van een virtuele community via Al Qaeda achtige websites als Inspire. Zoals eerder aangegeven, in een ander perspectief zijn het de loners die succes boeken, de loner in wetenschap en kunst is vaak degene met het talent. Een 'loner' is in het spraakgebruik iemand die menselijke interactie ontwijkt of zelfs helemaal ontgaat. Dat kan om allerlei redenen gaan, als dwangmatig of afwijkend gedrag, door extreme gevoeligheid, verlegenheid, en niet altijd om negatieve redenen of gevolg van een afwijking of zelfhaat. Iemand kan ook om spirituele of religieuze gronden kiezen voor isolement of om psychologisch zelfonderzoek te faciliteren. Eenzaamheid en alleen zijn hoeven ook niet overlappend te zijn.

De term 'lone wolf' komt voort uit de dierenwereld, met name het gedrag van vereenzaamde of uitgestoten wolven, die ook het normaal vrij sociale groepsgegedrag van wolven opgeven en als eenling proberen te overleven of een nieuw territorium zoeken (dit geldt vooral voor jonge mannelijke wolven). Als men over een mens praat als 'lone wolf' (sinds de negentiger jaren in de VS in de context van de 'white supremacists' beweging van Tom Metzger) dan bedoeld men meestal introverte, gereserveerde, alleen werkende figuren die niet makkelijk passen in een groep en naar extremen middelen grijpen om hun persoonlijke doelen te verwezenlijken. In het kader van terrorisme bedoeld men individuen of zeer kleine cellen (vrienden of broers) die zonder formele commando relatie (vaak zonder enig persoonlijk contact, alleen via boeken en internet sites) en zonder materiële hulp gewelddadige of de samenleving bedreigende acties voorbereiden of uitvoeren.

De psychologie van de lone wolf of de eenzame strijder is complex, en nog niet eenduidig gerelateerd aan psychologische afwijkingen, vaak wijst men op sociaal-economische factoren en gaat het om mensen uit achtergestelde of niet als volwaardig erkende groepen. Dat idee wordt dan weer bestreden door Paul Gill en in ons land Marion van San die aangeven dat de terrorist of geradicaliseerde vaak wel intelligent is, goed opgeleid en niet echt vanuit een kansloze positie komt. Volgens van San komt radicalisering niet voort uit mislukte integratie. De motivatie voor het extreme gedrag en het toebrengen van schade is meestal een ge-exalteerd idee over rechtvaardigheid, waarden, plicht gekoppeld aan de wens 'gezien' te worden, dus respect te verwerven, maar ook bredere en soms goed doordachte redenen, zoals het

bestrijden van vernedering van de eigen groep (discriminatie, uitsluiting). Er zou, volgens sommige onderzoekers, veelal sprake zijn van psychopathologische afwijkingen, anderen zoals Bakker en de Graaf (2011) zien dat niet. Een aanpak gebaseerd op karakterologische typering of 'profiling' is dus zeer moeilijk, hoogstens kan bij aanvallen de modus operandi een indicatie geven van het soort daders en voorspellingen mogelijk maken voor hun verdere acties.

Het fenomeen van extreem gedrag en isolatie is in veel culturen wel bekend, al is de combinatie van extreem gewelddadig gedrag en isolatie niet altijd aanwezig. In Indonesië spreekt men van amok-makers die gewelddadig worden, in Japan van Hikikomori om kluzenaarsachtig terugtrekken uit sociale interactie en blijven wonen bij de ouders te beschrijven. Dat Hikikomori gedrag is tamelijk epidemisch, men spreekt over een 'verloren generatie' en zou gerelateerd zijn aan posttraumatische stress disorder PTSD, en ego-syntonië (in lijn met het zelfbeeld) dus men is er zelf tevreden mee en ziet geen probleem. De zelfmoordacties van Japan tegen het einde van de Tweede wereldoorlog zouden ook inzicht kunnen geven in hoe mensen tot dergelijke daden komen.

Het gedrag van de jihadi is ook ego-syntonië en daar ligt ook de problematiek bij terugkeer, inzien dat het gedrag niet klopt is moeilijk te bereiken, er is geen intern psychisch conflict, de zelfjustificatie blijft overeind. Dat betekent ook dat er bij jihadi's geen psychische strijd is tussen wat men is en zou willen zijn. Zo'n strijd is vaak de oorzaak van fysieke klachten en neurologische afwijkingen, maar die zijn er dus niet (vaker dan normaal).

De meeste studies op dit gebied zijn vrij eenzijdig, gaan uit van een beperkt aantal gevolgde of geanalyseerde daders (beperkte datasets), focussen op de VS en missen een breder kader waarin dit gedrag wordt geplaatst. Wat wel openbaar is, blijkt beperkt tot algemeenheden. Het lijkt wel, alsof de openbaar publicerende contra-terroristische experts zelf een soort clubje vormen van wereldvreemde academici. Men werkt met vrij standaard kretologie, zoals de DSM kwalificaties, maar gebruik van psychologische inzichten en typologie zoals die in Myers-Briggs, Enneagram en de moderne therapeutische praktijk lijkt weinig sprake. Ook is de verbinding met degenen die zich bezig houden met ontradicatie van terugkerende jihadi's, waar zich langzamerhand veel expertise opbouwt en men ook nieuwe aanhanger weet te ontmoedigen, niet erg manifest. Onderzoekingen in een Multi-disciplinaire aanpak van terugkerende of preventief opgepakte jihadi's met alle mogelijke methodes, van neurologische scans, hersenonderzoek, psychologische tests, maar ook onderzoek met psychoactieve middelen en drugs in combinatie met een veel breder arsenaal aan therapeutische technieken, rituele situaties is nodig. Er zijn mogelijk achterdeuren en methodes, die op een andere manier werken, zoals de

shamanistische aanpak. Vooral uitgaand van respect voor hun kwaliteiten en talenten in plaats van botte opsluiting en onmenselijke behandeling. Ook lijkt het erop, dat men nauwelijks kijkt naar fenomenen als group-mind beïnvloeding, mirror-neuronen en hoe bijvoorbeeld oudere culturen gebruik maakten van initiaties en rituelen om vaak soortgelijke individuele acties en heilige oorlogen te bewerkstelligen. De antropologie ontbreekt in de meeste studies, men beperkt zich tot vrij rationele gedragspsychologie, de diepere culturele verschillen en achtergronden worden onder één noemer geschaard. Waar de IS-kalifaat beweging duidelijk sociaal-economische gronden heeft in een door oorlogen verdeeld Irak en sterk anti-Amerikanistisch is, kan een Marokkaanse berber achtergrond eerder anti-Frans en anti-koloniaal zijn, zijn activisten in Mali misschien eerder in een etnische stammenstrijd verwickeld dan in een religieuze strijd, en wordt de rol van het magisch denken vrijwel altijd weggerationaliseerd of ontkend door experts. Een zelfmoordenaar die gelooft in het magische effect van zijn offer is niet gevoelig voor rationele argumenten, maar accepteert misschien wel dat hij door Satan is verleid of door een tovenaer, marabout of sjamaan betoverd.

Wat voorbeelden van de rationele aanpak:

R. Panucci (2011) ziet vier soorten lone terroristen. De 'loners', die alleen indirect contact hebben en zichzelf scholen. De 'lone wolves', die wat contact hebben met operationele extremisten. De 'lone wolf packs', die zichzelf scholen maar wel op basis van het Al Qaeda verhaal, en de 'lone attackers' die duidelijke contact en command lijntjes hebben met Al Qaeda.

Een studie van Bakker and de Graaf gaat in op het radicaliseringsproces, hoe dat bij 'lone wolfs' werkt en hoe ze tot aanslagen komen. Het onderzoek van Jaspardo (2010) keek naar 14 gevallen en concludeerde dat de religie in geen ervan de basis was voor de agressie van de aanslagpleger, maar wel een factor was in hoe hun denken en overtuigingen zich ontwikkelden. Er was altijd een politieke motivatie, meestal in lijn met wat Al Qaeda propageert. Volgens Sarah Teich van het International Institute for Counter Terrorism zijn de volgende trends herkenbaar in Islam gemotiveerd lone wolf terrorisme en de bestrijding ervan: In steeds meer landen met meer focus op aanvallen op militaire doelen en personeel, met een groeiend aantal slachtoffers, maar met in de VS een groter aantal aanhoudingen voor een aanslag. Zij ziet meer alleen werkende loners dan andere types (Panucci). Islam gemotiveerde lone wolfs hebben vaker persoonlijke grieven en problemen in hun bagage die ontstonden voordat ze werden aangetrokken door de radicale vormen van de Islam. Die bood dan een kader waar men zich mee kon identificeren en justificatie voor geweld. Er is overigens altijd wel een punt (of een aanwijsbare periode) te vinden waarop de omslag naar actief radicalisme ontstond, een aanleiding. Dat kan een externe gebeurtenis zijn, vaak in een copycat context, of een individuele ervaring.

De grote vraag is of lone wolfs zo anders zijn, dat men ze kan identificeren voordat ze in actie komen. Daar is nogal discussie over. Het lijkt er zelfs op, dat de kwalificatie ook wordt gebruikt om het falen (van vooral de samenwerking) van inlichtingendiensten te verbloemen. Dat het vaak loners zijn wordt wel algemeen erkend, maar opvallend is dat er toch wel vriendschappen of relaties zijn, maar dan met een beperkte kring. Echte alleen werkende loners zoals de Unabomber en Breivik zijn overigens vrij zeldzaam, de meeste recente aanslagen zijn, ook volgens Paul Gill (lone-actor terrorists) het werk van kleine groepjes met wel degelijk een Umfeld en contacten die signalen krijgen over naderende acties.

Volgens Hewitt, maar ook Chris Jasparro “Lone Wolf – The Threat from Independent Jihadists” vertonen wolf terrorists, anders dan groepsgewijs terrorisme, psychopathologisch kenmerken en sociale onaangepastheid. Terroristen in grotere en hechtere organisaties zijn volgens Crenshaw vrij normaal, en hebben geen specifiek persoonlijkheidsprofiel. Volgens Spaaij is er bij lone wolfs sprake van meer personality disorders en een historie van depressie. Volgens Jasparro zijn het vaak wrokkige loners, met significante crisis-ervaringen in hun verleden, maar die lopen weer zo ver uiteen van relatieproblemen tot aanvaringen met Justitie, geldproblemen en drugsgebruik dat daar geen sluitende identificatie uit valt te halen. Volgens Bakker and de Graaf is identificatie zeer moeilijk, omdat er allerlei soorten mensen bij betrokken zijn, zieken en mental gezonden, en ook omdat de stap van radicaal denken of zelfs het uiten van radicale inzichten of bedreigingen naar feitelijke aanvallen niet te voorzien valt.

In dat verband is het onderscheid tussen jihadi's die duidelijk publiciteit en erkenning zoeken, en degenen die tevreden zijn met het effect en geen persoonlijke roem nastreven interessant, die laatste groep lijkt minder onderzocht. Rodger Bates (2012) komt wat dat betreft met een duidelijke indeling van de soorten lone wolf terrorisme. Hij kijkt naar de soort radicalisering, naar de balans tussen organisatorisch verankerde radicalisering (deel uitmaken van een organisatie, trainingen volgen, etc. in het verleden) en persoonlijke (door zelfstudie, internet) radicalisering. Hij maakt ook onderscheid tussen egoïstische (zoeken naar roem, erkenning) en altruïstische motivatie en naar risico-profiel (risicozoekend of mijdend) en de vorm van de betrokkenheid (enkel incident of een soort carrière met meerdere aanslagen). Observaties dat jihadisten/terroristen in 30% van de gevallen psychische klachten hebben en voor de rest crimineel zijn te algemeen, en gaan ook voorbij aan het Multi-subpersonality of Multi-mask gedrag dat bijna iedereen vertoont. De psychologie van het initiatief, welke omstandigheden in iemands binnenwereld en welke externe factoren beïnvloeden de timing, dat kan een heel complexe mix zijn, zegt ook Paul Gill, de ‘perfect storm’ is een combinatie van allerlei factoren. Copycat gedrag, me-too, de theatrale effecten (een aanslag is ook een theaterstuk, een drama waar men een maximaal effect wil bereiken), oorzaak en aanleiding, studies die achteraf aanslagen analyseren geven hier wel aanwijzingen, maar gaan niet uit van een helder model, de zogenaamde datasets zijn beperkt omdat die zijn gebaseerd op standaard beschrijvingen op basis van een beperkt wereldbeeld en medische en criminologische perspectieven. Hier kan opgemerkt worden dat als de terrorist zelf een diepe overtuiging heeft van het magische (irrationeel grote) effect van z'n daden, dat in de rapporten en studies niet wordt meegenomen en licht vertaald naar egomaniakale tendensen, aandacht vragen, status zoeken.

Het lijkt er op, dat werkelijk diepgaande studies op dit gebied niet openbaar zijn (gemaakt). In met name de praktische anti-terrorisme bestrijding moet veel meer diepgang zitten dan wat bereid is publiek te maken. De Israëlische Mossad is zonder twijfel een van de deskundigste operaties op dit gebied, maar ook de terroristische organisaties zelf weten waarschijnlijk veel meer dan de publieke instanties. Daar waar de focus van de preventie en bestrijding de laatste tijd toenemend werkt met big data, internet gegevens en profielen mogen we aannemen dat beide partijen dit niet alleen beseffen, maar als in een schaakspel strategische en tactische methoden ontwikkelen om elkaar te misleiden.

Het internet

Tegenwoordig is natuurlijk het internet een gemakkelijke kapstok, daar leren de jihadi's het meeste, daar kunnen ze alles over wapens en explosieven vinden, contacten leggen en daar is weinig tegen te doen. Nogal wat studies analyseren de rol van het internet en hoe sites als 'Inspire' informatie verspreiden en oproepen to individuele jihad. Via chatroom, sites, tweets, blogs kan men zich informeren, contacten leggen met anderen, de wrok oppoetsen en de eigen vendetta motiveren en rechtvaardigen, psychologische problemen tot politieke beschuldigingen verheffen, de innerlijke wereld een extern kader geven. Spaaij spreekt hier over 'communities-of-belief' en 'ideologies-of-validation', men vindt z'n eigen gelijk door selectief dat van anderen te bestuderen. Men omarmt stereotiepe vijandbeelden, vaak meer anti-Amerikaans dan pro-Islam, maar smalle interpretaties van de Sharia en de Islamitische ethiek rechtvaardigen dat. De Jihad wordt als een strijd naar buiten gezien, de innerlijke ('grote') jihad weggeschoven. Ook de berichtgeving over aanslagen, de heldenverering van de 'martelaren', het gebruik van wapens en extreem geweld, inspelend op verborgen agressiegevoelens wakkert de actiebereidheid aan. Niet alleen in direct gewelddadige zin als directe copycats, maar steeds meer wordt ook de nog niet geradicaliseerde moslim en vooral de jeugd beïnvloed door de rolmodellen, spreekt zich daar openlijk of onderling over uit. Copycat behavior, nadoen, rolmodellen, het gaat op in de mode, voor zelfmoorden, voor groepsprocessen en dus ook bij terroristische aanvallen. Vooral wanneer een bepaalde aanpak succes blijkt te hebben, in termen van slachtoffers maar waarschijnlijk belangrijker in termen van media-aandacht dan komen er navolgers. In die zin was misschien Edward Snowden (NSA onthullingen) ook niet meer dan copycat gedrag na WikiLeaks.

Zonder twijfel zijn de virtuele subculturen van cyberspace een belangrijke schakel in het proces van radicalisering, maar het is ook niet meer dan dat, een schakel. Die er tussenuit halen, door internet-toegang te beperken, op grote schaal filteren of de de doorgang beperken van 'gevaarlijke' sites doet niks aan de echte oorzaken en gaat echter voorbij aan de lessen van onder meer het hackerdom. Repressie werkt, voor gedrevenen, vaak contra-productief, is duur en komt vaak neer op water naar de zee dragen. Hoeveel moeite wil men besteden aan het ont-crypten van gegevens, dat wat men wil verspreiden kan gewoon gecodeerd ergens in de cloud staan, de ontcijferingscodes zijn simpel te distribueren, dit gevecht hebben de hackers al gewonnen. Zelfs verder toenemen van big data en dragnet technieken (alles vastleggen en daar met brute computerkracht trends en singularities uit destilleren) zal met name voor de lone wolf operaties niet zo veel opleveren, de eenling communiceert niet of niet veel over z'n plannen.

Individueel jihadisme is nu nog grotendeels fysiek geweld, bommen, aanslagen, maar cyberterrorisme is veel gevaarlijker, samenwerken van criminele (op persoonlijk gewin uit zijnde) en politiek of religieus gedreven hackers heeft de toekomst. De cyber-jihad is voor de toekomst mogelijk bedreigender dan fysieke aanslagen, en wordt ongetwijfeld binnen de maatregelen van de diverse overheden ook wel meegenomen en bestudeerd, maar komt in de diverse studies en rapporten niet aan de orde. Die bedreiging gaat niet alleen om malware, DDOS aanvallen en de gebruikelijke cyberwar technieken, maar in zekere zin zijn de onthullingen van WikiLeaks en soortgelijke openbaarmakingen die vaak betrekking hebben om het (on)-ethische gedrag van overheden (over manipulatie, martelen, subversieve acties) koren op de molen van hen, die het morele verval van het Westen willen aantonen.

Het beperken van de informatiestromen over standpunten, achtergronden en promotie van afwijkende meningen via internet is moeilijk tegen te houden, zonder zeer fundamenteel de vrije meningsuiting, recht op vergadering etc. aan te tasten is niet eenvoudig zonder drastische Big Brother technieken, verbieden van encryptie, filteren van alle content en maatregelen zoals die door N-Korea en China genomen worden. Het is ook technisch gezien moeilijk, er zijn genoeg plekken in de cloud waar men die informatie kan plaatsen, verstoppen, delen en bereikbaar kan houden voor wie het echt wil vinden, ook op plekken waar de jurisdictie niet duidelijk is.

Terugkerende jihadisten

De nu, mede onder druk van de publieke opinie en populistische politici, aangekondigde maatregelen die vooral gericht zijn op het aanpakken, isoleren en weghouden van terugkerende jihadisten gaan voorbij aan het potentieel dat in ieder geval een deel van deze mensen biedt. Zoals uit ervaringen met op missie gezonden militairen en veteranen wel blijkt, is blootgesteld zijn aan de verschrikkingen van een oorlog iets wat veel mensen fundamenteel raakt en voor grote psychische veranderingen kan zorgen. Als zelfs van goed opgeleide militairen meer dan de helft daarmee z'n houding ten opzicht van geweld verandert, dan moet dat zeker gelden voor de veelal amateur-krijgers die deelnemen aan de smerige oorlog in Irak en Syrië. Voor hen geen voorbereiding, begeleiding en bij terugkeer zullen dus zeker een groot deel van hen spijt hebben, inzien wat ze fout zagen en daarmee mogelijk een kerngroep van de ont-radicaliseerden vormen. Natuurlijk zullen er ook vasthoudende jihadi's terugkeren, die de strijd hier met andere middelen gaan voortzetten, maar hoe groot is die groep? Verder blijkt dat, afhankelijk van het onderzoek 25% of meer, een aanzienlijk deel van terugkerende veteranen leidt aan PTSD met niet alleen persoonlijke klachten, depressie maar ook de kans op onvoorspelbare uitbarstingen en geweldsexplosies. Dat zal zeker ook gelden voor ex-jihadisten, zowel voor hen die doorgaan met de strijd als zij die zich ogenschijnlijk terugtrekken en spijt hebben.

Het niet begeleiden van terugkerende jihadisten of hen via ontzegging van toegang, ontnemen van nationaliteit dwingen tot een zwervend bestaan of zelfs tot in arren moede maar weer gaan vechten brengt dus grote risico's met zich mee, en frustreert ook de mogelijkheid de tot inkeer gekomenen te gebruiken in bredere deradicalisering in hun omgeving, de media en onderwijs.

Anders dan de identificatie van potentiële jihadisten voordat ze radicaliseren, zijn teruggekeerde jihadisten, wanneer ze niet tot opgejaagd wild gemaakt worden en onderduiken, makkelijker te identificeren en is psychologisch en medisch onderzoek en ook zorg van hen die terugkeren mogelijk. Beter inzicht in de processen die leiden tot lone wolf gedrag, PTSD, de behandeling daarvan met ook alternatieve middelen, een a priori respecteren van de motivering en deugdzaamheid van de jihadi's en daarmee medewerking verkrijging voor een betere triage (wie is echt nog gevaarlijk, wie een potentieel anti-radicaliserings medewerker) in samenhang met behandeling en begeleiding is misschien de enige effectieve aanpak. Dat lijkt in te gaan tegen het wraakgevoel en de angst in de samenleving, ze opsluiten, weggagen of erger is wat men wil, maar dat sluit mogelijk de meest effectieve weg om hun omgeving en de maatschappij weer op het goede pad te krijgen af.

Maatregelen

Het tegengaan van extremisme, radicalisering of polarising is een samenleving, die mede door de transparantie van internet de verschillen in sociale, economische en maatschappelijk situatie van groep of individu zo duidelijk maakt, is niet eenvoudig. Inkomensverschillen, vermogensverschillen, de positie van kansarmen, de digital divide, discriminatie, het wordt breed en vaak uitvergroot in de media en sociale media afgeschilderd. Films, boeken, het nieuws; normale situaties halen het niet, we willen extremen, prikkels, zwart-wit. De globalisering brengt de wereld bij je thuis, ontkomen aan de stemmingmakerij is vrijwel onmogelijk, iedereen voelde zich na 7/1 even 'Charlie'.

Het managen van [diversiteit](#), dus van de verschillen tussen mensen, religies, landen, rassen en wat al niet is, naast het zorgen voor de basisvoorwaarden in de Maslow piramide, een hoofdtaak voor de overheid. Zonder diversiteit verzanden we, er is een soort optimale diversiteit, maar te veel verschil leidt tot chaos, revolutie, klassenmaatschappijen of zoals nu tot een tweedeling op basis van religieuze identificatie. Nu is diversiteit enorm complex, en zijn de effecten van maatregelen heel moeilijk in te schatten, maar het lijkt erop dat een aantal oorzaak en gevolg mechanismen rond radicalisering te gemakkelijk worden geweten aan sociaal-economische achterstelling, terwijl die misschien niet meer dan de kapstok, de aanleiding was. Dat speelt zeker mee, maar wat maakt dat ook intelligente mensen in een vrij 'normale' situatie tot extreme idealen komen en naar radicale middelen grijpen. Ligt de oorzaken daarvan in de vroege jeugd, in de houding van de opvoeders, scholing, is het vooral de vroege puberteit of juist de stap naar onafhankelijkheid die dat 'triggert', hier is niet veel meer dan anekdotische informatie over. Dat we veel gangbare modellen achter ons moeten laten is wel duidelijk, en ook dat we veel meer dienen te weten over culturele verschillen, over hoe radicalisering, extremisme, zelfopoffering en hoe 'human sacrifice' en martelaarschap in die culturen ervaren worden. De antropologie kan daarbij helpen, in oude geschriften zoals de Mahabarata en de Avesta komt dat aan de orde, maar de moderne neuropsychologie en virtual reality kan helpen de psychische processen waar het om gaat in kaart te brengen en via experimenten bijvoorbeeld uit te vinden waarom en hoe oeroude sjamanistische technieken, psychoactieve beïnvloeding en rituelen zo effectief waren in het scheppen en sturen van het wereldbeeld en gedrag strijders, die afhankelijk van de winnaars en hun geschiedschrijving helden, martelaren of boeven werden.

Brede maatschappelijke maatregelen om radicalisering, van links, rechts, wetenschap of religie, tegen te gaan zijn veelal symptomatisch en meer gebaseerd op hoop en speculatie dan gedegen modellen. De ontwikkelingspsychologie, hoe ontwikkelt de menselijke geest zich, hoe vertalen trauma's zich in (verwongen) idealen, denkpatronen en gedrag, er zijn bibliotheken over volgeschreven, maar er is zelfs geen heldere theorie over hoe de menselijke geest reageert op diversiteit in de omgeving, laat staan hoe de relatie van een persoon met de 'andere wereld' van invloed is op z'n gedrag. De studie van de [magie](#), of in iedere geval van hoe het geloof in magie zeker in religieuze context tot bepaalde gedragingen kan leiden, denk aan de waardering voor martelaarschap bij de shia in Irak, verdient zeker meer aandacht. Het geloof in magische effecten van handelingen is duidelijk deel van de formule, en daar valt rationeel niet veel tegen in te brengen. Als de wetenschap het irrationele niet wil accepteren en afdoet als

achterlijkheid of bijgeloof, hoe willen we dan religieus gedrevenen die zich niet gezien of gerespecteerd voelen, overhalen hun idealen op te geven.

Maatregelen, die zich richten op maatschappelijke achterstand met het idee dat minder diversiteit in de samenleving extremen zal uitbannen zijn om andere redenen positief te waarderen, maar of ze op korte termijn radicale bedreigingen gaan intomen, is zeer de vraag. Eerder lijkt het dat gebruik maken van de familie- en kleinschalige structuren (moskee, buurt, theehuis, vriendenclub) die de houding van jongeren kunnen beïnvloeden effect zal sorteren. Vooral als daarbij het uitgangspunt niet is de veroordeling van de idealistische opstelling van potentiële jihadisten (criminelen, bendeleden, etc.) maar het verdiepen ervan. Ompolen van idealen gaat niet met ontkennen en repressie, maar wel met het bieden van meer inzicht, relativering en verbinding.

Signalering, Repressie en preventie

De overheden in de diverse landen hebben hele organisaties opgezet om zowel preventief als signalerend, correctief en repressief de dreiging te pareren. Als gevolg van politieke onrust na aanslagen maar ook vanwege dreigende verkiezingen worden met name de repressieve maatregelen steeds aangescherpt, roept men over betere afstemming tussen diensten en landen, worden reizigersregisters, reisgegevens van iedereen, telefoongegevens en internetverkeer geannexeerd, krijgen de instanties meer ruimte, beperkt men de burgerlijke vrijheden en komen er zwaardere wapens en middelen om in te grijpen, worden paspoorten ingenomen, tegoeden bevroren, specifieke verdachten en hun omgeving bedreigd, de moslims in het algemeen tot wegduiken en wrokken gebracht en gooien de media ook nog flink zout in de wonden. Moslims voelen zich, ondanks de mooie woorden, tweederangsburgers, vrezen voor verdere economische achterstelling, verdenken hun cultuur- of geloofsgenoten die wel assimileerden van collaboratie en zijn ook steeds minder bereid, zich ostentatief tegen de jihad uit te spreken. Onderhuids groeit hun verzet, en zoals de geschiedenis leert, is dat heel moeilijk aan te pakken. Het is niet onmogelijk, dat een ondergrondse verzetsbeweging zich al gevormd heeft en zorgt dat jihadisten weg kunnen komen, niet gevonden worden, steun krijgen. Maatregelen als kliklijnen, zogenaamd om extremistische uitingen te detecteren, gaan voorbij aan de onderlinge steun die in het idee van de Ummah, de gemeenschap, zo geworteld is. Het zou zelfs zo kunnen zijn, dat die kliklijnen averechts gaan werken, eerder gebruikt worden om oude conflicten uit te leven, bloedwraak mechanismen activeren, etc. etc. Klikken wordt in de Islam als kwaad gezien, oproepen tot klikken dus als verwerpelijk en een bewijs van de verwording van het Westen. Dat IS=activisten zich bij demonstraties kunnen mengen tussen anderen is een veeg teken, er ontstaat een soort modderige tegenwerking, geweldloos verzet

Voorgestelde maatregelen, die feitelijk het strafrecht uitbreiden naar een nieuwe categorie zoals de 'Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek in verband met de selectieve woningtoewijzing op grond van overlast gevend, crimineel, extremistisch of radicaal gedrag' zullen in de praktijk niet begrepen worden of als een achterdeur voor discriminatie of als verbanning worden ervaren. Als woningcorporaties, toch al niet erg geliefd en als corrupt (op meer niveau's dan de top) gezien dat soort wetten gaat uitvoeren ligt misbruik en onbegrip op de loer.

Een deel van de maatregelen richt zich op het identificeren van gevaarlijke elementen, en men zoekt wanhopig naar daden of uitingen, of zelfs fysiologische kenmerken of psychologische profielen, die daarbij kunnen helpen. Het blijkt dat dergelijke trip-wires moeilijk te bepalen zijn, de jihadist die openlijk vraagt naar waar wapens gekocht kunnen worden of specifieke soorten auto's koopt of z'n baard op een afwijkende manier knipt, dat soort weggevers zijn er niet of worden angstvallig vermeden. Ook moskeebezoek of Koranscholen worden al lang vermeden, internet en bijvoorbeeld 'Inspire' magazine geeft genoeg informatie. Het schaduwen en fotograferen van Koranscholen heeft eerder bij 'vredelievende' moslims tot polarisatie geleid, ze zagen er een aantasting van hun godsdienstvrijheid in, contraproductief dus.

De aanpassing van de wetten op het Nederlanderschap worden als discriminerend gezien, want die zijn alleen effectief tegen mensen met meerdere paspoorten, dus Turken en Marokkanen en geven zoveel macht aan de minister, die alleen achteraf de rechter erbij betreft (gelukkig via een automatisch beroep) dat men vreest dat machtsmisbruik op de loer ligt. Waarom mag iemand wel voor de PKK (ook in Syrië) of de FARC gaan vechten en niet tegen Assad en voor IS. En welke organisaties gaat men later nog terroristisch noemen, de thuislanden kennen genoeg voorbeelden van politieke bewegingen die op zo'n manier buiten de wet geplaatst werden, het rijtje Turkse organisatie dat eerder onder vuur lag kan men ook makkelijk zo'n stempel geven. En past WikiLeaks in het terroristisch profiel, en een klokkenluider die klikt over politiecorruptie?

Het aanpakken van geldstromen klinkt ook zo stoer, maar hoe lang heeft het geduurd voor de pakke aanpak van Justitie echt wat opleverde. De geldstromen in zeker de Turkse gemeenschap lopen heel anders dan we denken, het klinkt allemaal heel stoer, maar het geld komt via andere wegen bij de jihaisten dan via reguliere kanalen. Meer controle zal dus vooral de gewone, onschuldige burger en zakenman gaan treffen, en weerstand oproepen. Wanneer iemand wel 1000 gulden voor de Ebola actie mag geven maar niet voor humanitaire hulp aan misschien wel familie in Irak of Syrië, en dan met echte jihadisten gevangen wordt gezet en vernederd, hoe gaan mensen dan reageren?

De politieke stemmingmakerij, waarbij oplevingen zoals rond Charlie Hebdo de gemoederen verhitten, maar ook de doorzichtigheid, de huichelarij en het gebrek aan inleving van politici, commentatoren en de media soms zo duidelijk worden, speelt een grote rol. Roepen dat de jihadisten maar moeten oprotten, iets waarmee burgemeester Aboutaleb meende te scoren, is erg hol omdat zeker de Marokkanen beseffen, dat vooral 'hun' jihadisten dat risico lopen met hun twee paspoorten. De nadruk die Al Q sinds de Arabische lente, een volksbeweging die eigenlijk haaks stond op hun eerdere insteek van geïsoleerd geweld, legt op het falen en de kwalen van seculier en democratisch bewind, wordt als het ware mooi verlevendigd als de Westerse toppolitici op rij als een phalanx hun eensgezindheid proberen te etaleren. In moslim ogen is het niet de meerderheid die beslist en allerlei verval doordrukt, maar de Goddelijke inspiratie, neergelegd in de Koran en hoef je daar niet over te stemmen.

Het 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme' van de ministers Opstelten en Lodewijk Asscher stelt: "Het doel is driedelig: beschermen van de democratische rechtsstaat, bestrijden en verzwakken van de jihadistische beweging in Nederland, en het wegnemen van de voedingsbodem voor radicalisering. Om dit te bereiken is samenwerking tussen alle partners nodig: zowel nationaal als lokaal, overheid als

maatschappelijk middenveld, ongeacht ieders levensovertuiging. Het Actieprogramma beschrijft de integrale aanpak van het jihadisme langs vijf beleidslijnen: 1. risicoreductie, 2. interventie, 3. aanpak radicalisering en maatschappelijke spanningen, 4. sociale media en 5. informatie-uitwisseling en (internationale) samenwerking. Een succesvolle uitvoering van dit Actieprogramma vereist een heldere regie en programmatische sturing. Bij de aanpak van de potentiële radicaliserende groep en de gewelddadige jihadgangers is heldere regie nodig tussen lokale overheid en Rijk en is een programmatische sturing essentieel. Samenwerking en informatie-uitwisseling zijn hierbij sleutelwoorden.”

Het programma staat vol met mooie woorden, instanties en plannen en intensiveert wel de bestaande repressieve acties, men praat over preventie maar beperkt zich vooral tot repressieve maatregelen, “het strafrecht blijft een zeer belangrijk instrument ter bestrijding van terrorisme” is een van de punten, maar men kiest voor bestuurlijke ingrepen en intrekking (niet zoals vroeger van rechtswege ontnemen bij vreemde krijgsmacht) van de nationaliteit (door de minister) omdat het strafrechtelijk allemaal zo moeilijk te bewijzen valt. Het is dan ook aan de minister om bepaalde jihadisten niet het Nederlanderschap te ontnemen, maar ze voor de rechter te dagen, dat opent de weg naar showprocessen en rechtsongelijkheid, de ene houden we stilletjes weg of laten we naar Marokko uitwijken, de ander gaat groots naar de kadi (en de media).

Echt kijken naar de oorzaak van radicalisering in de economie, onderwijs en samenleving is nog ver weg. Een niet repressieve aanpak van terugkerende jihadisten, waarvan mogelijk meer dan de helft na hun ervaringen (als we kijken naar hoe Vietnam en andere veteranen terugkomen, en zij die echte actie zagen in Spanje) zeer geneigd zijn hun avontuur als onverantwoord te zien, wordt nergens vermeld. Iedereen over één kam scheren gaat niet alleen een dure zaak worden, maar geeft berouwvolle jihadisten geen kans. Een doordacht ‘berouw’ plan ontbreekt. Men ziet de terugkerenden op voorhand als criminelen, geeft ze geen kans en wil ze zelf via paspoort-ontneming, ongewenstverklaring of innemen papieren buiten de deur houden. Wat hebben ze dan voor keus? Terug naar het slagveld of ondergronds gaan?

Een brede aanpak van de jihad, maar eigenlijk van de hele diversiteit in kansen, bejegening en sociaal-economische positie van minderheden en achtergestelden is iets, waar men voor terugdeinst. Maatregelen als een sociale dienstplicht periode voor hen, die geen werk noch opleiding hebben wanneer ze meerderjarig worden zijn nog niet geopperd, maar zou mogelijk heel veel problemen kunnen voorkomen. 6 maanden offeren, maar dan wel met opleidingskansen, een redelijke vergoeding en een nuttige bijdrage als doel zou kunnen helpen de afdwalende jongeren meer te betrekken bij de maatschappij.

Onderzoek naar de psychologische processen die leiden tot initiatieven, maar in een veel breder kader dan alleen maar geweld, is nodig om de terrorist te begrijpen, maar ook om algemene veranderingsprocessen, innovatie, revoluties, ontdekkingen en ondernemend gedrag in brede zin te begrijpen. De focus op materiële effecten, met MRI-scans en bergen technologie heeft niet veel meer opgeleverd dan het localiseren van hersenlocaties (we kunnen min of meer zien naar bepaald gedrag of inclinaties gelokaliseerd zijn en dat zelfs prikkelen) maar we weten nog steeds niet wat een gedachte dan

is. De integratie van de studie van gedragspatronen zoals de 'behavioural psychology' met neurlogische metingen, ervaringen met psychoactieve stoffen, shamanistische oveertuigings-technieken, maar ook het gebruik van virtual reality technieken om te zien hoe overtuigingen ontstaan en gemanipuleerd (kunnen) worden opent nieuwe perspectieven om de geest van de mens te begrijpen, maar dan moeten allerlei grenzen wel overschreven, vooral de beperking van het zogenaamde rationele wetenschapsdenken. De geest is niet rationeel, is multidimensionaal en in ieder geval in de het perspectief van degenen die we nu als terroristen afschilderen, verbonden met een 'andere' wereld. Dat ontkennen is vanuit een 'flatworld' opereren.

Conclusie

Omgaan met de jihadistische bedreiging vraagt meer dan symptoombestrijding. De oorzaken zijn divers, liggen deels verborgen in de geschiedenis, hebben wortels in het koloniale, imperialistische en kapitalistische verleden, maar ook in het materialisme van de Westerse wereld en de toenemende globalisering en transparantie maken scheuren en barsten in ons maatschappelijk bestel pijnlijk duidelijk. Naast processen in de Islamitische wereld, mede door Westers ingrijpen, zijn het ook processen die met assimilatie, integratie, identificatie en discriminatie te maken hebben. We kunnen, via allerlei maatregelen proberen het tij te keren, maar er is zeker meer aandacht nodig voor de onderliggende oorzaken, de rol van diversiteit in ons individuele en collectieve bestaan. We moeten meer begrip krijgen voor hoe verschillen enerzijds essentieel zijn voor vooruitgang, groei, beweging en anderzijds kunnen leiden tot chaos en verwijdering. Dat is een filosofische én praktische kwestie, maar dat we daarbij rekening moeten houden met een werkelijkheid die in ieder geval voor velen buiten het tastbare ligt lijkt onontkoombaar. De jihad dwingt ons het andere, dus ook het onzienbare en magische, serieus te nemen. Dat is een boodschap waar de wetenschap ondertussen ook tegenaan loopt, in die zin is het verzet der gelovigen misschien minder irrationeel dan lijkt.

Dat verder de voorgestelde maatregelen zoals ontneming van nationaliteit, gevangenhouding en isolatie maar ook het op brede schaal opofferen van burgerrechten ten behoeve van een illusoire veiligheid ook contraproductief kunnen uitwerken, dient meegewogen te worden in de besluitvorming dienaangaande.

Literatuur:

Teich, Sarah: Trends and Developments in Lone Wolf Terrorism in the Western World 23/10/2013

Paul Gill: Bombing Alone (2014) and Lone actor terrorists (2015)

Bakker, Edwin, and Beatrice de Graaf. (2011). "Preventing Lone Wolf Terrorism: Some CT Approaches Addressed." Perspectives on Terrorism 5, no. 5-6 (2011): 43-50.

Bates, Rodger. "Dancing with Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists." The Journal of Public and Professional Sociology 4, no. 1 (2012): 1-14.

Hewitt, Christopher. Understanding Terrorism in America: From the Klan to Al-Qaeda. New York: Routledge, 2003.

Jasparro, Chris. "Lone Wolf – The Threat from Independent Jihadists." WikiLeaks.org.

Pantucci, Raffaello. A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists. London: the International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR), 2011.

Spaaij, Ramon. "The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment. En " Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention" in Studies in Conflict & Terrorism 33, no. 9 (2010): 854-870. En Perspectives On Terrorism 6, no. 3.

Asscher en Opstelten: Actieprogramma integrale aanpak Jihadisme' aug 2014 en de aanvullingen daarop

Van Houben en Karel R. Van Kooij: Violence Denied;; Violence, Von-Violence and the Rationalization of Violence in South Asian Cultural History (Brill 1999)

Micha de Winter, Marion van San, Stijn Sieckelinck: Idealen op drift (radicalisering), 2010 uitg. Boom Lemma

Sala, L.: Ritual, the magical perspective 2014 Nirala Publishing, New Delhi www.lucsalala.nl/ritual

Sala, L.: Cyberspace, het virtuele continent 2014 Mindlift Publishers, www.lucsalala.nl/cyberspace

Sala, L.: Virtual Reality 1990 www.lucsalala.nl/vr.html

Sala, L., Schimmelpennink, L., Lindner, L., Kuitert, L. : verbondenstad (in bewerking) www.lucsla.nl/verbondenstad

Ingediend commentaar (consultatiesite overheid) op wijziging RWN jan 2014:

Dit wetsvoorstel kan worden uitgelegd als discriminerend, in de zin dat effectief (vanwege het verbod op staatloosheid in Europees Verdrag inzake Nationaliteit (EVN)) slechts zij met een dubbele nationaliteit en dus feitelijk Marokkaanse en Turkse Nederlanders met een dubbel paspoort erdoor geraakt worden. Nederlanders zonder tweede nationaliteit vallen hier buiten.

De wet kan worden gebruikt, om vrij willekeurig verdachte personen (in de ogen van de minister) het Nederlanderschap te ontnemen, zonder dat feitelijke daden daar aanleiding toe geven. Iemand, die stoer in de moskee doet, kan al worden aangepakt, ter discretie van de instanties en de minister. Onderscheid tussen dreigende taal, vaak voortkomend uit minderwaardigheidsgevoelens, en feitelijke intentie is heel moeilijk te maken, geeft onder meer het onderzoek van Bakker, Edwin, and Beatrice de Graaf aan. (2011). "Preventing Lone Wolf Terrorism: Some CT Approaches Addressed." Perspectives on Terrorism 5, no. 5-6 (2011): 43-50.

Het gevaar bestaat, dat weifelende stoerpraters, beangstigd doordat ze worden gevolgd en zich bedreigd voelen, dan in arren moede toch maar naar Syrië afreizen.

Verder krijgt de Minister hierdoor een wapen in handen, dat weliswaar rechterlijke toetsing achteraf inhoudt (mede door een automatisch beroep) maar eventueel (naar willekeur van de minister) gebruikt kan worden om veel meer organisaties als terroristisch te betitelen, te denken valt aan b.v. WikiLeaks,

terwijl andere, zoals PKK en FARC, voorlopig niet worden aangepakt. Iemand, die dus onder de PKK vlag in Syrië vecht, valt dus niet onder de werking van de wet.

Dit rijkswetontwerp maakt de uitvoerende tak van de overheid, de minister, ongekend machtig en past in de Al-Qaeda propaganda die stelt dat de Westerse democratie feitelijk de rechten van burgers aantast en discrimineert, in dit geval tegen moslims.